

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

ויעקבני זה פעמיים

הלכה

בדין גרירה בקנינים

פרשת תולדות תשפ"א

שנה כ"ג – קובץ ז' [תשמ"ד]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

פרשת תולדות

בדין גרירה בקנינים

"ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי" (כ"ה ל"א).

א

אם אגב קנין ראוי קונה גם את שאינו ראוי

הנה כבר הארכנו (מנחת אשר בראשית סימן מ"ה), בשאלת הראשונים על מכירת הבכורה, איך חל הקנין על מכירה זו ולא הוא דבר שלא בא לעולם.

והנה בפירוש הטור הארוך על התורה בפרשה זו כתב בשם י"א לתרץ קושיא זו, דיעקב ביקש לקנות יום אחד, וזאת עפ"י דברי הגמ' בב"מ (ט"ז ע"א) דהאומר "מה שאירש מאבא היום מה שתעלה מצודתי היום" קנה אף דהוי דבר שלא בא לעולם, ותקנת חכמים היא משום כדי חייו, וזה שאמר יעקב "מכרה כיום את בכורתך לי" דהיינו מה שאירש מאבא היום. אך מכיון שעשיו בזה את הבכורה, מכר לו את כולו ולא רק היום, וכתב הטור דאגב דחל הקנין על בכורת אותו היום כרצון יעקב וכתקנת חז"ל, חל אף על כל הבכורה. ואמרתי ללבן הלכה זו דגרירה בקנינים, ויסוד שאלתנו במי שעשה קנין אחד לקנות את הראוי ואת שאינו ראוי, האם יש גרירה לאמור מיגו דחל על זה חל על זה, או שמא להיפך כיון דלא חל על זה בטל נמי לגבי מה שראוי לחול, או שמא אין בזה גרירה כלל, ומה שראוי לקנות קונה בלבד.

ונבאר דבר זה בס"ד.

הנה מצינו בשני מקומות דיש אומרים מיגו דחל הקנין על הראוי לחול חל נמי על שאינו ראוי לחול עליו בפני עצמו.

א. בחושן משפט (סי' ר"ב) חידש הב"ח בעציץ זרעים שבתוכו, דאם היו של אדם אחד והלוקח משך את העציץ קנה נמי זרעים, ואף דדין הזרעים שבעציץ נקוב כקרקע שאינה נקנית במשיכה, כיון דקנה את העציץ קנה נמי זרעים, והש"ך (שם בס"ק ח') כתב דסברא זו אין בו לא טעם ולא ריח עי"ש.

בדין גרירה בקנינים

ב. אך באמת מצינו מקור לגרירה חיובית בקנינים בדברי המרדכי בב"ב (סי' תר"ה), שם נחלקו הראשונים במי שהקנה שדה ומטלטלין ומעות בחליפין, י"א דקנה שדה ומטלטלי אבל לא מעות דאין מעות נקנים בחליפין, וי"א דאף שדה ומטלטלי לא קנה, מייגו דבטל הקנין לגבי מעות בטל נמי לגבי שדה ומטלטלי, וי"א דקנה הכל מייגו דחל השדה ומטלטלי חל נמי אמעות, הרי לן מקור בדברי הראשונים דאמרינן מייגו דחל אהאי חל נמי אהאי, ומה שנחלקו הב"ח והש"ך הוא לכאורה מה שנחלקו הראשונים במרדכי.

אך באמת צריך בזה עיון דהלא הרמ"א (סי' ר"ג סעיף י') מביא את כל שלשת השיטות שהביא המרדכי, ותימה שלא הב"ח ולא הש"ך הסמיכו דבריהם על שיטות אלו, ומשמע מזה דלא הא בהא תליא ואין לדמות בזה מילתא למילתא, וצ"ב מה בין זה לזה.

ונראה בזה, דהנה לכאורה הרמ"א סתר בזה את דברי עצמו, דבסי' ר"ט (סעיף ד') כתב לגבי המקנה דבר שבא לעולם ביחד עם דבר שלא בא לעולם די"א דהוי כקני את וחמור, ולגבי קני את וחמור הלא קי"ל דאין גרירה כלל והוא קנה והחמור לא קנה, וצריך ביאור מה בין זה לנידון דהמרדכי בב"ב.

וכבר עמד על שאלה זו הסמ"ע (סי' ר"ג ס"ק י"ט), וכתב שני דרכים:

א. דבאמת דין אחד לשני הלכות אלו, והרמ"א סמך על מה שכתב בסי' ר"ט שם דהלכה כרבינו שמחה דקנה קרקע ומטלטלי ולא קנה מעות, וא"כ דין אחד עולה לכאן ולכאן.

ב. שוב כתב הסמ"ע, דבדבר שלא בא לעולם מודי כו"ע דלא קנה כיון שאינו בר קנין כלל, מה שאין כן מעות דיש בהן קנין אלא שקנין חליפין אינו מועיל בהם, בזה יש אומרים דמיגו דחל על הראוי לקנין זה חל נמי על שאינו ראוי, וכן כתב הנתיבות שם (חי' ס"ק כ"ג) ועיין עוד כעין זה בביאור הגר"א שם (אות מ"ב) ובשו"ת רעק"א (תניינא סי' קמ"ח וח"ג סי' כ').

ונראה ביאור סברתם, דאין הגרירה בבעלות אלא במעשה הקנין, דאף דחז"ל ברוחב דעתם קבעו מהו הקנין הראוי לכל חפצא וחפצא (לפעמים הסמיכו קביעה זו אלישנא דקרא כגון בכסף וחזקה ולפעמים בדרכי בני אדם כגון במשיכה והגבהה ודו"ק), מכל

בדין גרירה בקנינים

מקום כשקונה דברים שונים בקנין אחד נתחדשה הלכה דגם מה שאינו ראוי לחול עליו קנין מסויים בפני עצמו נגרר אחרי הנקנה עמו ונקנה בקנין שאינו ראוי לו, וזה יסוד מחודש בתורת הקנינים, אבל מה שאינו ראוי להיות נקנה בקנין כלשהו אינו נקנה אגב דבר אחר.

אך בשו"ת נוב"י (מהדו"ק חו"מ סי' כ"ט) כתב לחלק בדרך אחר בין שני הדינים הנ"ל, דשאני דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם, דעיקר דעתו על מה שבא לעולם ולא סמכא דעתיה כלל לקנות את שלא בא לעולם, ולדרכו אין זה חסרון בעצם חלות הקנין אלא בדעת הקונה והמקנה עי"ש.

והנה לשתי הסברות הללו מסתבר דאין לחלק בין הא דעציץ וזרעים (סי' ר"ב) להא דקנין חליפין (סי' ר"ג) דבשניהם מדובר בדבר שבא לעולם הראוי לקנין, אלא שהקנה בקנין שאינו מועיל בו בהדי דברים אחרים הראויים לקנין זה, ואם בקרקע ומעות יש גרירה אף שהם שני דברים חלוקים ביסודם, ק"ו לעציץ וזרעים דדמי טפי לדבר אחד ומחוברים וצריכים זה לזה, וצריך לומר דשיטת הש"ך מיוסדת על מה דקיי"ל עיקר כשיטת רבינו שמחה שבמרדכי דקנה קרקע ולא מעות, כמבואר שם בנתיבות בחידושים (ס"ק כ"ג), אך מכל מקום תמוה לומר על סברת הראשונים שאין לה לא טעם ולא ריח, דבאמת לא על הב"ח בלבד תלונתו אלא אף על הראשונים שבמרדכי וצ"ע.

ולפי כל מה שנתבאר, נחזי אנן בדברי בעל הטורים דיעקב קנה את הבכורה כיון דחלה המכירה על "היום", דלפי דברי הסמ"ע אין קנין חל על דבר שלא בא לעולם אגב דבר הבא לעולם כיון דאינו ראוי לקנין כלל, אם כן אין מקום לסברת הטור, אך לפי דברי הנוב"י דעיקר דעתו על מה שבא לעולם, יש לומר דכיון דכל הבכורה שקנה יעקב לא באה לעולם, אלא שבמקצת חל הקנין מכח תקנת חכמים דהיינו על מה שקנה אם ימות היום, שוב דעתו על כל מה שקנה, ומיגו דחל אהאי חל נמי אהאי כמו דקנה קרקע ומעות בקנין סודר, ואתי שפיר סברת הטור.

אך באמת לולי סברת הטור היה נראה היפך הדברים, דכיון דכל מה דמהני הקנין באומר 'מה שאירש מאבא היום' אינו מעיקר הדין אלא משום כדי חייו מתקנת חכמים, מסתבר דלא מהני אלא כשקונה דבר זה בלבד אבל כשרוצה לקנות אל כל הירושה אגב יום זה, לא קנה אף לא יום זה, ודו"ק.

בדין גרירה בקנינים

ב

קנין שבטל מקצתו בטל כולו

אך באמת קי"ל לעיקר דכאשר מקצת הקנין ראוי לחול ומקצתו לא, אמרינן גרירה לצד השלילה וקנין שבטל מקצתו בטל כולו, אלא שיש בזה כמה דרגות התלויות בדעת המוכר והקונה וכפי שיבואר.

הנה כתב הר"ן בגיטין (י' ע"ב מדפי הרי"ף) דהמוכר לחבירו עציץ וזרעים בתוכו ומשך את העציץ לקנות אותו ואת הזרעים דדינם כקרקע ואינם נקנים במשיכה גם עציץ לא קנה, כמו דמצינו בב"ב (פ"ו ע"ב) "כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור אפי' בסאה אחרונה", הרי דכיון שרוצה לקנות כור אינו קונה לחצאין, וכן הוא בעציץ וזרעים, וכבר הבאנו לעיל שדעת הב"ח בחו"מ (סי' ר"ב) דלא כן, והוכיח דבריו מהמבואר בב"ב (י"ב ע"א) "הקנה עבדים ומטלטלין לאחד החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין" אבל העבדים קנה, הרי דקונה לחצאין אף שהתכוין לקנות גם את המטלטלין, ועל כרחך דשאני כור בשלשים דהוי דבר אחד והתנה לקנות כולו עי"ש.

ויש להעיר על הב"ח ממה שנחלקו הרשב"א והר"ן בקידושין (מ"ב ע"ב) לגבי מי שקנה שדה מחבירו ונמצאת מקצתה גזולה אם בטל כל הקנין או לא, דהר"ן כתב דלפי פירוש הרשב"א בסוגיא שם אין הקנין בטל ובמה שאינו גזול הקנין קיים, אך הר"ן סבירא ליה דגם בזה אמרי' דכל הקנין בטל, דמסתמא לא ניחא ליה לקיים הקנין בחלקו (ועי' נתיב"מ סי' קפ"ב ס"ק ח'), ונראה לכאורה דאזיל הר"ן לשיטתיה בהא דעציץ, דכל שמתכוין לקנות דבר מסויים ולא חל קנינו במקצתו, בטל כל קנינו, דמסתמא אין כונתו לקנותו לחצאין, ומכל מקום חזינן דאף בקונה שדה דודאי הוי דבר אחד, ואפשר דמקפיד על גודל שדה זו, נחלקו הראשונים והרשב"א סבירא ליה דלא בטל כל קנינו, הרי דכל אלו לאו בחדא מחתא מחתינן להו, וחז"ל והראשונים אמדו דעתם של בני אדם במה כונתם לקנות אף לחצאין ובמה יש קפידא, ולפי זה נראה לענ"ד דבקונה קרקע ומטלטלי, בודאי מסתבר שאין כונתו לתלות זה בזה, דמה ענין מטלטלין אצל קרקע, והלא תרי מיילי הוי ואינם משמשין ביחד, ואין זה דומה לעציץ וזרעים שבו נחלקו התוס' (עיי' ב"י סי' ר"ב שם) והר"ן, דאלו צריכין זה לזה כמ"ש התוס' שם (ד"ה החזיק), או לשדה שמקצתה גזולה שבה נחלקו הרשב"א והר"ן, או לכור בשלשים שאין בו מחלוקת אלא גמ' ערוכה היא דיכול לחזור אפילו בסאה אחרונה, ואפשר דבזה מסתבר

בדין גרירה בקנינים

טפי די ש קפידא בדבר, כיון שכור היא מידה ידועה ואפשר שרגילין היו למכור מדה זו דוקא, ועוד כתבו שם הרשב"ם והנמוק"י דלא מכר אלא משום שצריך למעות וכל כונתו להשיג שלשים זוז ולכן אינו רוצה למכור פחות מכור, עי"ש.

ומכל מקום חזינן די ש בשאלה כללית זו דרגות חלוקות והכל תלוי בקפידת הקונה והמקנה, ואם כן פשוט די ש לחלק בין הא דקרקע ומטלטלי דקונה לחצאין להא דעציץ וזרעים.

(אמנם מצינו שיטה דאף בקונה בקנין אחד ב' דברים שונים אמרי' דבטלה מקצתה בטלה כולה, והוא במרדכי ב"ב (אות תר"ה) בקנה בסודר קרקע ומטלטלי ומעות, די"א דכיון דלא קנה המעות בטל קנינו גם לענין הקרקע והמטלטלין, והביאו הרמ"א בחו"מ (סי' ר"ג סעיף י'), ובאמת נראה דשאני הא דקרקע ומטלטלי דקנה לחצאין מהא דקנה בסודר קרקע ומעות, דבקרקע ומטלטלי לא עשה את מציאות הקנין אלא במטלטלי שיש כאן, אלא שהתכוין בטעות לקנות במשיכה זו גם את הקרקע, ומחמת כונתו לא אמרינן בטלה מקצתו בטלה כולו, כיון שמעשה הקנין בפועל לא נעשה אלא במטלטלי, אבל בהא דב"ב עשה קנין סודר גם במעות דכיון שהתכוין שיהא הסודר גם תמורת המעות, א"כ מציאות הקנין היא בסודר כולל המעות, ויש מקום לומר בטל מקצתו בטל כולו, וכע"ז כתב הנתיבות (סי' ר"ג סק"ה), עי"ש, ודו"ק בזה כי קצרת).

ג

בטעם הדין היכא שבטל כולו

והנה לכאוי יש לחקור בכל הני גווני דבטל הקנין לגמרי, אם הוא מדין בטלה מקצתה בטלה כולה וכעין שמצינו דנדר שהותר מקצתו הותר כולו (נדרים ס"ו ע"א), ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (בגיטין ל"ג ע"א), וכמו כן נתחדש בקנין דקנין שבטל מקצתו בטל כולו, או שמא ליתא לגדר זה בקנינים כלל, ומה דבטל כולו בכל הני דקנינים אינו אלא משום אומדן דעת הקונה והמקנה שאין דעת אחד מהם לקנין חצאין.

ובאמת מצינו בקנין גדר בטל מקצתו בטל כולו בגיטין (ח' ע"ב) בכותב כל נכסיו לעבדו חוץ מקרקע כל שהוא למאן דלא פלגינן דיבורא דכיון דבטלה מתנת הנכסים בטל גם השחרור, וביאר שם הרמב"ן דאין זה ענין לפלגינן דיבורא דכל הש"ס, אלא הכונה היא דשטר שבטל מקצתו בטל כולו עי"ש. ועוד מצינו כעין זה בקני את וחמור

בדין גרירה בקנינים

למ"ד בב"ב (קמ"ג ע"א) דהקנין בטל לגמרי, ובמנחת אשר לב"ב (סי' נ"ט אות ד') ביארתי שלדעת כמה ראשונים ואחרונים אין זה משום חסרון כוונה בלבד אלא דין הוא בגדרי קנין דכיון שבטל מקצתו בטל כולו עי"ש.

אך באמת נראה פשוט מכל המבואר לעיל, דאין בזה דין בטל מקצתו בטל כולו, אלא הכל תלוי בכונת הקונה והמקנה, דהרי חזינן כל הני פלוגתא וחילוקי דין בדבר כנ"ל, ועל כרחק דאין הדבר תלוי אלא בכונת הקונה והמקנה וכמבואר לעיל, ונראה דסוגית הגמ' שם בהא דפלגינן דיבורא אינו ענין לנידון דידן, דהרי חזינן דהר"ן לא הוכיח ממנה לא לענין עציץ וזרעים ולא בקידושין לגבי מקצת שדה גזולה, ועל כרחק דמילתא אחריתא היא, ונראה דסברא מסויימת היא בקנין שטר, דכיון דכל מהות ותוקף השטר הוא במה שכתוב בו ובעדותו יש סברא מסויימת בשטר לומר דאם בטל מקצתו בטל כולו מכח הראיה והעדות, אף דבשאר קנינים לא אמרי' בטל מקצתו בטל כולו כנ"ל, ומטעם זה אמרו בגמ' לשון "פלגינן דיבורא" דמשמעו דמשום דהוי דיבור לחצאין בטל הוא לחד מ"ד, ודו"ק בזה.

וכן דין קני את וחמור שאני מנידון דידן, דכיון שהקנה לשניהם, ואין החמור קונה, גם היא לא תקנה, דהמקנה לשני אנשים בשיתוף וקנין האחד בטל, מן הדין שיתבטל גם הקנין השני, כיון שלפי דעת המקנה שותפים הם בקנין ואין דומה קנין היחיד לקנין השותפים, אבל כשהשיור אינם בקונים אלא בחפצא הנקנה, פעמים שמה שקנה קנה ומה שלא קנה לא קנה.

אמנם באמת נראה עיקר, דגם בהא דקני את וחמור, אין זה משום גדר בטלה מקצתה בטלה כולה, אלא משום דדעת המקנה לשטות בו ואינו מתכוין לקנין גמור, כמו שביארתי במנחת אשר בב"ב (שם).

ומתבאר מכל זה, דיש בזה ז' דינים ודרגות חלוקות שאינם דומין זה לזה, דין קני את וחמור, דין פלגינן דיבורא בשטר, קנה מטבע וקרקע בקנין סודר, כור בשלשים אני מוכר לך, מוכר שדה שמקצתה גזולה, מוכר עציץ וזרעים, ומוכר קרקע ומטלטלי, ואכמ"ל.

ובעיקר גדר בטלה מקצתו בטלה כולו בקנין ובשאר חלויות, יש לעיין עוד במחלוקת ב"ש וב"ה בתרומות (פרק א' משנה ד') עי"ש ודו"ק.

ויעקבני זה פעמיים

ויעקבני זה פעמיים

"ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו מראות ויקרא את עשו בנו הגדול ויאמר אליו בני ויאמר הנני, ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי, ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד, ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות... ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר... ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך, לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים ואעשה אותם מטעמים לאביך כאשר אהב, והבאת לאביך ואכל בעבור אשר יברכך לפני מותו" (כ"ז א'–י').

כאשר קוראים אנו פרשה סתומה ומופלאה זו תפעם רוחנו והתמיהה כמו עולה מאליה, הזוהו יעקב איש תם יושב אהלים, התמימות היא זו, לנצל מצוקתו של אח המסתכן ברעבונו כאשר אחזו בולמוס כדי להוציא מידו את בכורתו, ולא די בכך אלא לחזור ולהוציא מידו גם את שארית ברכותיו במרמה גדולה, הלזה "איש תם" יקרא?¹

אמנם כאשר נתבונן במהות הברכות, ובעוז חפצו של יעקב אבינו לזכות בהן, תתיישב כמו מאליה תמיהה גדולה זו.

שור נא וראה את יסודו הגדול של אדונינו הרמב"ן בענין מעשי האבות.

"מקרי האבות כולם שהם כעין יצירה לזרעם" (רמב"ן בפתיחה לספר

1 ועיין דברים חוצבים בשו"ת חת"ס (ח"ו סי' נ"ט) בגנותם של אלה שאין היושר פלס דרכם ואין פיהם ולבם שוים, ולחיבת הקודש נעתיק דבריו: "ולא זו בלבד עמי הארץ והמון עם אלא לומדי תורה ואפילו רבנים, כל שאינו דובר אמת בלבבו ולא היושר והצדק מרכבו הרחק דרך ממנו הסר רגלך מנתיבו וכו', ואני תמה על גוף הדבר שהתירו חז"ל לכזב בתורת אמת, ומה שאמרו חז"ל "מותר לשנות מפני דרכי שלום", לא היה דעת הרמב"ן נוח מזה עפ"י המובן הפשוט וכו', והכלל קושטא קאי", ודבריו הקדושים מאלפים בינה ומיישרי דרך.

ויעקבני זה פעמיים

שמות, ויעויין לעיל מאמר "מעשי אבות" בפתיחה לספר בראשית).

אבותינו אבות האומה הישראלית פילסו דרך ונתיב, ישרו בערבה מסילה, לבני בניהם בדרכם אל יעודם הנצחי. פועל ומעש ידיהם כל כולו לסעד שבטי י-ה במסע ארון העדות ומחנה ישראל לדורות, להושיעם כל ימות עולם. בהיות מקדש בישראל ושכינה בציון כמו גם בנפול עטרת תפארת וצאת העם לגלות חשכת ישימון, להאיר בחשכת ליל ולהודיעם כי עוד להם אחרית ותקוה, כאשר הבטיח אדון המושיע לישיני מכפלה, לזכור ברית אבות להחיש גאולת בנים, כי עוד יבנה ותיבנה בתולת ישראל.

כל אשר אירע את האבות אות הוא לבניהם, כל אשר אירע את האבות הוא למען בניהם, חזיוני אותם הימים ומאורעות התקופה אשר השיגו את אבותינו, למען העתיד יהיו, מעשי אבותינו ופעולתם, למען יבאו גאולה לבנים.

מאבק איתנים ניטש בין יעקב ועשו, עוד ממעי אימם מריבים הם בנחלת שתי עולמות. כשזה קם רעהו נופל, כי לא תוכרע המערכה עד בא אדוני שעירה. בערמה ובדעת ירב צעיר ויקנה משפט הבכורה, לעבוד עבודת אלקיו בבית הבחירה. וישמע יעקב אל רבקה אימו ויגש לאביו את מנחתו, וישק לו אביו וירח בגדי החמודות אשר לו, ויברכהו במשמני ארץ ורוב דגן ותירוש, וישימהו אדון לאחיו ורב יעבוד צעיר וישמשו. וכאשר אך כלה יצחק לברך את יעקב בנו, ועשו אחיו בא מצידו, ויצעק צעקה גדולה ומרה וינחם על יעקב להורגו, וישונן ברק חרבו לנקום נקמתו על עורמת נטילת ברכתו ובכורתו...

מהו עוז חפצו של יעקב בנטילת הברכות?

שור נא וראה מה שכתב בזוהר הקדוש: (ח"א דף קמ"ו ע"א)

"תא חזי כמה ברכאן אתברך יעקב, חד דאבוי, בההוא עקימו, ורווח כל אינון ברכאן. וחד דשכינתא דברוך ליה קב"ה כד הוה אתי מלבן, דכתיב "ויברך אלהים את יעקב".

ויעקבני זה פעמיים

וחד דברכיה ליה ההוא מלאכא ממנא דעשו. וחד ברכה אחרא, דברכיה ליה אבוה כד הוה אזיל לפדן ארם, דכתיב (שם כ"ח ג') "ואל שדי יברך אותך" וגו'.

בההוא זמנא, דחמא יעקב גרמיה בכל הני ברכאן, אמר במאן ברכתא דמנייהו אשתמש השתא? אמר, בחלשא מנייהו אשתמש השתא, ומאן איהי דא בתרייתא דברכיה אבוה, ואף על גב דאיהי תקיפא, אמר, לאו איהי תקיפא בשלטנותא דהאי עלמא כקדמאה.

אמר יעקב אטול השתא דא ואשתמש בה, ואסלק כל אינון אחרנין לזמנא דאצטריך לי ולבנאי בתראי. אימתני, בזמנא דיתכנשון כל עממיה לאובדא בני מעלמא, דכתיב (תהלים קי"ח י') כל גוים סבבוני בשם יהו"ה, כי אמילם, סבבני גם סבבוני וגו' סבבוני כדבורים וגו', הא הכא תלתא לגבי תלתא דאשתארו, חד אינון ברכאן קדמאי דאבוה, תרין אינון ברכאן דברכיה קב"ה, תלת אינון ברכאן דברכיה ההוא מלאכא.

אמר יעקב להתם אצטריכו, לגבי מלכין וכל עמיין דכל עלמא, ואסליק לון להתם, והשתא לגבי דעשו די לי בהאי.

אוף הכי יעקב אמר, לגבי עשו די לי השתא באלין ברכאן, אבל לההוא זמנא דאצטריכו לבני לגבי כל מלכין ושליטין דכל עלמא אסלק לון.

כד ימטי ההוא זמנא יתערוך אינון ברכאן מכל סטריין, ויתקיים עלמא על קיומיה כדקא יאות, ומההוא יומא ולהלאה יקום מלכותא דא על כל שאר מלכו אחרא כמה דאוקמוה".

לא לעצמו זכה יעקב בברכות אלה, לא לדידיה ולא לגרמיה, אלא משום שרואה הוא ברוח קדשו שרק ברכות אלה יתנו לזרע יעקב בסוף הדורות

ויעקבני זה פעמיים

עוז ותעצומות לזכות לגאולה השלמה. ועיין מש"כ בהגדש"פ להגר"א בפירוש חד גדיא "כלל גדול אצלנו שכל הטובות שהיו ושיהיו עוד בין בעוה"ז ובין בעוה"ב את כולם ירשנו מאבותנו בעת שבירך יצחק את יעקב, ולולא הברכות חסרנו את הכל והיו לעשו", והדברים מפליאים.

ועוד זאת למדנו מדברי הזוה"ק (ח"א קמ"ה ע"א) "מהו זה ויעקבני זה פעמיים, אלא מלה חד הוי תרי זימני בכרתי אהדר ליה זימנא אוחרא ברכתי זה הוא תרי זימני", ועומק הכונה, הברכה והבכרה, חד הן הא בהא תליא לא חפץ יעקב בבכורה אלא כדי לזכות בברכות וכל ענין הברכות ליתן שם ושארית, תוחלת ותכלית לזרע יעקב בני בכורי ישראל.

והדברים מאלפים!

לא למענו ביקש יעקב אבינו לזכות באלו הברכות, אף כי מצאוהו רעות רבות, ימי עשו ולבן וכמעט עד האסף, עת קפץ עליו רוגזו של יוסף. לא לצורכו פעל כל זאת, כי אם לזרע זרעו אחריו בצאתם אל ארץ מדבר תלאובות, להחיש ישועה וגאולת עולם, לקבצם שנית לכונן בית מקדשם... מעשה אבות יצירה לבנים.

גדולי האומה לית להו לגרמייהו ולא כלום.

מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי

בא אחיך במרמה ויקח ברכתך

”ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך” (כ”ז ל”ה).

הרי זה ברור ופשוט דפרשה זו של ברכותיו של יצחק עומדת ברומו של עולם ושורשיה בכבשוננו של עולם. סתומה ועמומה היא וסוד ה' ליראיו.

ואעפ”כ אמרתי בלבי לפרש סוגיא עמוקה זו בדרך השוה לכל נפש והמתיישבת על הלב.

הלא ידוע מש”כ בזוה”ק (ח”א קמ”ו ע”א) דברכות אלה לא לצרכיו ולתועלתו של יעקב אבינו היו, אלא כל כונתו של אבינו יעקב להאציל ברכות אלה לזרעו בני ישראל לאורך הגלות ולהבטיח את גאולת ישראל באחרית הימים.

והלא גלוי וידוע לפני צופה הדורות מראש שבאורך הגלות ובקץ הימים לא תמיד בני ישראל יהיו ראויים לגאולה, ואפשר שקשה יהיה להבחין בין בני ישראל ובני עשו. וכבר מצינו בקריעת ים סוף ששרו של ים טען הללו עובדי עבו”ז והללו עובדי עבודה זרה, ומה נשתנו אלה מאלה (זוה”ק ח”ב ק”ע ע”ב).

אלא שהקב”ה אומר בפי הנביא מלאכי (א’ ב’-ג’):

”אהבתי אתכם אמר ה’, ואמרתם במה אהבתנו, הלא אח עשו לעקב נאום ה’ ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי”.

יעקב ועשו שני אחים המה, ודומים הם זה לזה, ואעפ”כ אמר הקב”ה ”ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי”.

וכדי לא לתת פתחון פה למקטרג ולסתום את פיהם של שרו של עשו וכת דיליה, נתגלגלו הדברים מן השמים שאת הברכות של יצחק, הברכות שרק בזכותן נגיע לקץ הימין ולגאולת עולם, ינתנו ליעקב כאשר נראה

ויעקבני זה פעמיים

הוא כעשו אחיו, וכאשר אביו יצחק חושב שלא יעקב הוא זה שעומד לפניו ומבקש להתברך אלא עשו ועל מנת כן בירכו יצחק.

ומה מאוד שמחתי בראותי שוב כעין דברינו בדברי השפ"א (תולדות שנת תרל"ב):

"גם נראה שבוודאי הי' ברכת יצחק לעשו באופן שהי' עשו מרוחק מהקדושה שעב"ז יוכל למצוא הארת הקדושה. כי בוודאי גם יצחק ידע שאינו צדיק. רק שסבור שעוד יוכל להתקרב להקדושה. וברכה זו נטל יעקב והוא לדורות לזרעו שגם שאנחנו רחוקים נוכל למצוא נקודה הקדושה כנ"ל".

וזו תקוותנו ותפילתנו בעיקבתא דמשיחא, דאף אם העם לא ראוי ולא כדאי ואף אם נראים אנו כעשו, מ"מ ראויים אנו לברכת ה'.

ב

אלא שעדיין יש לתהות, למה גזרה ההשגחה העליונה שברכות נשגבות אלה יפלו לחלקו של יעקב אבינו איש תם דוקא בדרך מרמה.

ולבי אומר לי דהצופה דורות מראש ידע שבקץ הימין יבואו ימים שבהם יאמר המקטרג שהללו עובדי עבו"ז והללו עובדי עבו"ז, וכלל לא ברור מי הוא יעקב ומי הוא עשו, ולפיכך גזרה השגחה העליונה שדוקא ברכות אלה שרק על ידם נזכה לישעת עולמים יפלו בחלקו של יעקב כאשר היה נראה לגמרי כעשו, ויצחק המאציל ברכות אלה חשב שהוא מברך את עשו והחליף את יעקב בעשו.

וכל זאת לסתום פי המקטרגים והמשטינים, וכן אמר הנביא (מלאכי א' ב' – ג):

"אהבתי אתכם אמר ה', ואמרתם במה אהבתנו, הלא אח עשו לעקב נאום ה' ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי".

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

